

Aleg. 59

Sprawozdanie

Wydziału krajowego w przedmiocie sprawienia dla gmachu sejmowego drugiej maszyny dynamo-elektrycznej wraz z motorem gazowym dla oświetlenia elektrycznego.

Wysoki Sejmie!

Instalacya elektryczna gmachu sejmowego składa się z motoru gazowego o sile 30 koni, maszyny dynamo-elektrycznej o napięciu 100 volt i bateryi 60 akumulatorów.

Instalacya ta sprawiona w r. 1894 z powodu przyjazdu do Lwowa Najjaśniejszego Pana obliczoną była na 1271 lamp, w tej liczbie zwykłych lamp żarowych 735 — małych lamp w pająkach 522, — lamp łukowych 14; — siła światła wynosi w lampach żarowych w pająkach — 5 świec stearynowych, w lampach żarowych zwykłych 16 świec — w największych lampach 200 świec stearynowych; lampy łukowe świecą siłą od 600 — 2000 świec stearynowych.

Instalacya ta już w pierwszych początkach okazała się niewystarczającą, gdyż na czas pobytu Najjaśniejszego Pana we Lwowie musiała być postawioną prowizorycznie lokomobila parowa na podwórzu gmachu sejmowego a nadto połączono również maszynę galicyjskiej kasy oszczędności w ten sposób, że trzy maszyny zasilają instalacyę gmachu sejmowego.

Były to okoliczności wyjątkowe, które w rachubę nie mogą być brane dla stanu normalnego, ale abstrahując od tego, nie można pominąć, że komisya kolaudacyjna powołana przez Wydział krajowy do zbadania stanu instalacyi światła elektrycznego w gmachu sejmowym w swem sprawozdaniu z 30. listopada 1895 uznała, że instalacya oświetlenia elektrycznego wraz z motorem gazowym, dynamo-maszyną i t. d. odpowiada wszelkim wymogom, jednakże urządzenie maszynowe nie jest w stanie dostarczyć odpowiedniej siły do zasilania równocześnie wszystkich lamp zainstalowanych. — W szczególności w swem sprawozdaniu oznajmiła komisya „że obecne urządzenie elektryczne wystarcza zupełnie do oświetlenia ubikacyi gmachu sejmowego, podczas posiedzeń wieczornych Sejm, Banku krajowego i kasy narodowego, pewnością jednak, że na dostawę prądu potrzebnego do oświetlenia tych ubikacyj zawsze liczyć będzie można — elektryczna instalacya, lubo znakomicie wykonana, nie daje; —

składa się ona bowiem tylko z jednego garnituru przedmiotów, nie ma więc żadnej rezerwy ze względu, że uszkodzenia maszyny dynamo i motoru wedle zdania komisji nie są wykluczone, okazuje się rezerwa konieczna“.

Rezerwa taka w swoim czasie została sprawioną; nie jest to jednak rezerwa w ścisłym słowa znaczeniu, za jaką tylko druga maszyna wraz z motorem może być uważana, lecz pojedyncze składowe części maszyny i narzędzia, które przez upływ czasu uległy już zniszczeniu.

Od tego czasu t. j. od r. 1895 siła do wytwarzania prądu elektrycznego w gmachu sejmowym nie została powiększona, zapotrzebowanie jednak prądu wzrosło bardzo znacznie, tak iż chcąc wszystkie lampy równocześnie zasilić, potrzebaby rozporządzać nierównie większą siłą, jak ta, która dziś jest do dyspozycji.

Od tego czasu ubyłoby tylko kasyno narodowe z 150 lampkami, natomiast przybyło :

zakład kredytowy dla handlu i przemysłu ze	130 lampkami,
biuro melioracyjne ze	136 „
pierwsze piętro od prezydium do Banku kraj. około	150 „
biuro kolejowe	60 „

oprócz tego dodano około 200 lamp we wszystkich biurach Wydziału krajowego i przybyło 2 lampy łukowe, co czyni razem z poprzednio instalowanemi około 2000 lampek żarowych o sile 5, 8, 16, 25 i 50 świec stearynowych i 16 lamp łukowych 6-cio, 8-mio, 9-cio i 12-to ampèrowych, czyli że do równoczesnego zasilania wszystkich lamp, potrzeba siły 200 koni, na co dziś jest do dyspozycji motor gazowy o sile 30 koni i akumulatory o sile 33 koni, lecz tylko na czas trzech godzin, jeżeli akumulatory nie są już częściowo rozbrojone.

Po trzech godzinach zostaje już tylko siła 30 koni, która daje motor gazowy, wrażliwe zaś najmniejszego zepsucia motoru, gmach cały może pozostać bez światła.

Dotychczas wprawdzie takiego wypadku nie było, lecz możliwość nie jest wykluczona, tembardziej jeżeli się uwzględni, że maszyny są już stale od lat siedmiu w używaniu i przeciążone ponad normalną ich siłę z powodu braku drugiego garnituru maszyn. Oprócz powyższego przyrostu lampek elektrycznych obecnie przez zamieszkanie Marszałka kraju w gmachu sejmowym przybyły pokoje recepcyjne, które spotrzebowują również znaczną ilość światła.

Tej potrzebie zwiększonej ilości światła możnaby zaradzić w trojaki sposób, a to przez odjęcie światła elektrycznego Bankowi krajowemu i zakładowi kredytowemu dla handlu i przemysłu oraz własnym biurom, jak melioracyjnemu, kolejowemu i t. d. W razie odjęcia jednak światła Bankowi krajowemu i zakładowi kredytowemu straciłby kraj dochód, jaki od tych instytucyj za dostarczanie światła pobiera — a na czem fundusz krajowy nie traci lecz zyskuje, a zyskiwałby jeszcze więcej, gdyby można dostarczać światła elektrycznego i innym konsumentom. — Zresztą z Bankiem krajowym i Zakładem kredytowym dla handlu i przemysłu Wydział krajowy ma zobowiązania, które bez strat nie dałyby się zerwać, mianowicie z Bankiem krajowym od 1. kwietnia 1895 a z Zakładem kredytowym od 24. czerwca 1899 po czas ostatni na podstawie zawartych umów, do których zerwania potrzebaby półrocznego, względnie rocznego wypowiedzenia. — Odjęcie światła elektrycznego tym dwom instytucjom byłoby jeszcze nie wystarczające, trzeba by zarazem znieść oświetlenie elektryczne w biurze melioracyjnem, kolejowem, archiwum i w takim razie nie byłoby jeszcze pewności, czy zasilanie światła byłoby dostateczne dla pozostałych ubikacyj; podczas zebrania się Sejmu bowiem, gdyby równocześnie musiały być oświetlone ubikacje sejmowe, biura Wydziału krajowego i apartamenta Marszałka krajowego, to pomimo redukcji światła wyżej wspomnianej, maszyna dzisiejsza wedle zdania fachowego nie wystarczałaby. Czy zaś możliwem i wskazanem jest znosić światło w biurze kolejowem, melioracyjnem, archiwum i t. d. — wątpić należy.

Że fundusz krajowy na zaprowadzeniu światła elektrycznego w gmachu sejmowym źle nie wyszedł i że dostarczanie światła elektrycznego poza gmach opłaca się, wskazuje najlepiej porównanie kosztów oświetlenia elektrycznego z kosztami przed zaprowadzeniem instalacji elektrycznej.

Przed zaprowadzeniem instalacji elektrycznej wynosiły koszta oświetlenia gmachu sejmowego wraz z pompowaniem wody:

w roku 1892	5152	koron	02	hal.
„ 1893	5672	„	98	„
„ 1894	6124	„	52	„

naturalnie bez dobudowanego skrzydła dla biura melioracyjnego, bez ubikacyj Banku krajowego, biura kolejowego, szkoły konduktorów drogowych, biura kas Raiffeisena i innych biur, w których obecnie jest światło elektryczne, gdyż wszystkie te biura wtedy jeszcze nie istniały.

Po zaprowadzeniu instalacji elektrycznej (bez kosztów instalacji) wynosiły koszty oświetlenia :

w r. 1895	13.859	K	28	h.
po strąceniu dochodu w kw.	8013	„	60	„
netto	5845	K	68	h.
w r. 1896	15.663	K	70	h.
po strąceniu dochodu w kw.	10.172	„	08	„
netto	5491	K	62	h.
w r. 1897	14.562	K	10	h.
po strąceniu dochodu kw.	12.171	„	76	„
netto	2390	K	34	h.
w r. 1898	14.510	K	62	h.
po strąceniu dochodu w kw.	9.272	„	54	„
netto	5238	K	08	h.
w r. 1899	11.222	K	47	h.
po strąceniu dochodu w kw.	3.266	„	32	„
netto	7.956	K	15	h.
wreszcie w r. 1900	9.859	K	99	h.
po strąceniu dochodu w kw.	5.901	„	43	„
netto	3958	K	56	h.

Ogólny koszt instalacji elektrycznej wynosił wedle zamknięć rachunkowych ;

1) urządzenie stacji elektrycznej :

w r. 1895	74.326	K	94	h.
w r. 1896	4.504	„	00	„
razem	78.830	K	94	h.

2) urządzenie pompy w r. 1895 2.302 K 40 h.

3) sprawienie nowych akumulatorów w r. 1899 12.000 K 00 h.

w nowodobudowanym skrzydle dla biura melioracyjnego zaprowadzono światło elektryczne w r. 1897, w biurze kolejowym w r. 1899.; nadmienia się przytem, że w podanych wyżej kosztach nie jest wzięty koszt utrzymania maszynisty, którego pobory wynoszą wedle budżetu rubr. II. p 34.b.) wydatków :

pląca 1440 K — 12 m³ drzewa 84 K — 45 litr. nafty 18 K. t. j. razem rocznie 1542 K.

Z powyższego zestawienia okazuje się, że koszty oświetlenia gmachu sejmowego są nie o wiele wyższe, jak przed zaprowadzeniem światła elektrycznego a nawet w niektórych latach znacznie niższe — tylko jest ta korzyść, o czem nie można zapominać, że obecnie oświetla się oprócz dawniej istniejących ubikacyj jeszcze dobudowane skrzydło dla biura melioracyjnego, biuro kolejowe, szkołę konduktorów, biuro kas Raiffeisena, biuro solne i t. d. — Z biur Wydziału krajowego nie są obecnie elektry-

cznie oświetlone przeważnie biura oddziału rachunkowego i Ekspedytura, w ogólności całe drugie piętro począwszy od Ekspedytu i wszystkie ubikacje od ulicy Kościuszki, — na drugim piętrze.

Drugim sposobem zaradzenia zwiększonej ilości światła elektrycznego w gmachu sejmowym byłoby połączenie gmachu sejmowego z centralą elektryczną miejską.

W tym względzie odnosił się Wydział krajowy do miejskiego zakładu elektrycznego we Lwowie, który pismem z 11. kwietnia 1902 L. 907/902 wniósł ofertę z oświadczeniem „że potrzebną ilość prądu elektrycznego odpowiadającą 400.000 Amp. godzin przy 100 Voltach t. j. 40.000 kilowatgodzin rocznie gotów dostarczyć za cenę ryczałtową wynoszącą rocznie 20.000 koron; — gdyby ilość prądu wyżej oznaczona została przekroczoną, to każdą kilowatgodzinę ponad 40.000 rocznie policzyłby miejski zakład elektryczny po 40 groszy; — mierzenie prądu miałyby się odbywać za pomocą dwu zegarów urzędownie cechowanych w szeregu załączonych, które stanowiłyby wzajemną kontrolę.“

Oferta ta jest znacznie wyższą od kosztów własnej produkcji, nadto potrzebaby przerobienia całej instalacji elektrycznej obecnej w gmachu sejmowym dla prądu o silniejszym napięciu (z 100 Volt na 250), jakim właśnie jest światło elektryczne w centrali miejskiej; — wreszcie zważyć należy, że w podanej wyżej cenie (5 względnie 4 helerów) od ampèregodziny, podejmuje się stacya centralna miejska tylko dostawy czystego prądu, nie zobowiązuje się jednak za tę cenę ani konserwacji ani też przerobek lub dalszych rozszerzeń instalacji elektrycznej w gmachu sejmowym, które jak dotychczas ponosiły i nadal fundusz krajowy.

Od 1. kwietnia 1894 t. j. od czasu zaprowadzenia obecnej instalacji elektrycznej w gmachu sejmowym — do końca roku 1901 wytworzono w gmachu sejmowym prądu elektrycznego	2,031.317	ampère godzin
z tego z użyciu dla gmachu sejmowego	1,353.388	„
t. j. dwie trzecie części wytworzonego prądu elektrycznego, a dla stron	677.929	„
t. j. zaledwie jedną trzecią część prądu.		

Wydatki na wytwarzanie tego prądu elektrycznego wynosiły za powyższy czas	67.378	koron 90 hal.
zaś dochody	54.432	„ 28

czyli wydatki pokryte zostały 80·787% przez strony — a 19·213% przez Wydział krajowy, — natomiast wszystkie koszta ruchu i utrzymania hali maszynowej, począwszy od opłat za gaz do poruszania motoru, dostarczania wody dla gmachu i Banku krajowego — aż do wydatków za pranie ścierek maszynowych, są powyższemi wydatkami objęte.

Z porównania wydatków okazuje się, że w pierwszym okresie t. j. w latach od 1895 do 1899, gdy konsumeyca światła elektrycznego przez kasyno narodowe była większą — wytwarzanie jednej ampèregodziny we własnym zarządzie kosztowało 3·65 halerzy, w drugim zaś okresie po odpadnięciu kasyna narodowego i odpadnięciu nocnej produkcji światła z akumulatorów t. j. w latach 1899, 1900 i 1901 wynosiła jedna ampère godzina 2·84 halerzy.

Z powyższego przedstawiania stanu rzeczy wynika, że wytwarzanie jednej ampère godziny we własnym zarządzie jest w każdym razie tańsze od ceny, jaką żąda stacya centralna miejska w przedłożonej ofercie.

Trzecim wreszcie sposobem zaradzenia wzrastającej coraz bardziej potrzebie większej ilości światła elektrycznego w gmachu sejmowym byłoby sprawienie jeszcze jednego motoru gazowego z odpowiednią dynamo-maszyną elektryczną. Ze względu na dotychczasowe wyniki z zaprowadzenia światła elektrycznego — Wydział krajowy oświadcza się za sprawieniem drugiego garnituru maszynowego i sądzi, że w ten tylko sposób zapobiegnie się wszelkim możliwym brakom, a mając dostateczną własną siłę dla wytwarzania prądu elektrycznego w gmachu, i poniekąd rezerwę na wypadek uszkodzenia drugiej maszyny, będzie można przy nadarżającej się sposobności w danym razie rozszerzyć konsumeyę i po za gmach dla stron prywatnych.

Wydział krajowy porozumiał się z odpowiedniami firmami znanymi na polu elektrotechniki a przedłożone przez te firmy kosztorysy na sprawienie takiego drugiego garnituru maszynowego wykazują następujący koszt tej adaptacji:

1) motor gazowy o sile 30 koni wedle kosztorysu firmy Langen & Wolf z Wiednia z 9. maja b. r.	13.847 kor. 00 hal.
2) połączenie gmachu z miejskim rurociągiem gazowym wraz z gazomierzem wedle kosztorysu miejskiego zakładu gazowego we Lwowie z 12. maja 1902 L. 2345.	2.482 K — h
3) dynamo-maszyna, rozdzielnica i aparaty wedle kosztorysu firmy Siemens & Halskie z Wiednia z 21. maja 1902. . .	8.664 „ 50 „
4) roboty murarskie około rozszerzenia hali maszyn w gmachu, posadzka, lakierowanie i t. d. wedle kosztorysu przedsiębiorcy budowniczego Jana Lewińskiego z 21. maja b. r. wreszcie	3.714 „ 27 „
5) transport materiałów z dworca kolejowego do miejsca budowy i pomocnicy przy montowaniu, rusztowanie, drobne materiały, wypożyczenie wind do dźwigania ciężarów i t. d., które to wydatki nie są objęte powyższymi kosztorysami, preliminujemy kwotę	1.293 „ 23 „
r a z e m	30.000 kor. — hal.

Zdaniem Wydziału krajowego projektowane rozszerzenie stacyi elektrycznej w gmachu sejmowym przez ustawienie nowego motoru gazowego i dynamo-maszyny jest koniecznem i niezbednie potrzebnem.

Wydział krajowy przeto wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Sejm upowaznia Wydział krajowy do sprawienia dla gmachu sejmowego drugiej maszyny dynamo-elektrycznej wraz z motorem gazowym i przyzwala na ten cel kredyt w wysokości 30.000 koron wstawić się mający w budżet na r. 1902.

**Z Rady Wydziału Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi
z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.**

Marszałek krajowy:

A. Potocki w. r.

Sprawozdawca:

Michał Glidziuk w. r.

Członek Wydziału krajowego.

